

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ЗОНИ

Кикоть П. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

У статті викладено комплексний аналіз правового регулювання господарських відносин, що виникають при ліквідації наслідків радіаційного забруднення від ЧАЕС.

Ключові слова: господарська діяльність, пов'язана з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС

Наслідки Чорнобильської катастрофи без перебільшень стали серйозним фактором, який гальмує економічне зростання та становлення незалежної України, і в майбутньому будуть мати відчутний вплив на її економіку. У цих умовах важливе значення має господарська діяльність, спрямована на подолання негативних економічних наслідків аварії на ЧАЕС, на проведення профілактичних та запобіжних заходів щодо обмеження впливу цієї аварії на здоров'я населення та безпечний радіаційний стан навколишнього природного середовища, на розвиток продуктивних сил України.

Прямі збитки внаслідок втрати матеріально-майнових комплексів та окремих об'єктів економіки та затрати України на пом'якшення наслідків Чорнобильської катастрофи за рахунок усіх джерел фінансування становлять близько 15 млрд. доларів США. До цього часу точно не визначені розміри непрямих збитків унаслідок невикористання забруднених сільгоспугідь, водних і лісових ресурсів, скорочення виробництва електроенергії і, як наслідок, зменшення виробництва продукції та товарів, виконання робіт, надання послуг. За розрахунками українських спеціалістів сумарні економічні збитки для України до 2015 р. становитимуть 179 млрд. доларів США [5].

Зазначене вище вказує на актуальність питань визначення особливостей господарської діяльності, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС, підкреслює значущість розробки шляхів удосконалення правового регулювання такої діяльності.

Питання ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у тому чи іншому аспекті досліджуються вітчизняними науковцями [6; 7] та висвітлюються у спеціальних наукових дослідженнях [8; 9].

Проте питання визначення особливостей господарсько-правової діяльності у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС залишаються практично недослідженими та потребують уваги.

Основні напрями державної політики у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС визначаються відповідно до ст. 16 Конституції України, згідно з якою забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави [1].

Правове закріплення державної економічної політики України у зазначеній сфері здійснюється у відповідних нормативно-правових актах, загальнодержавних програмах та окремих програмах регіонів. Тому вважаємо, що аналіз зазначених документів є необхідним

для характеристики господарської діяльності у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Господарська діяльність у цій сфері загалом спрямована на прискорення стійкого процесу відродження і розвитку постраждалих регіонів. У здійсненні цієї діяльності можна виокремити два основних напрями. Перший полягає у діяльності безпосередньо на самій Чорнобильській АЕС та прилеглий до неї території, тобто діяльність у межах Чорнобильського виробничо-господарського комплексу, який з правової точки зору запропоновано розглядати як окремий цілісно-майновий, спеціалізований комплекс України з усіма умовами, вимогами та наслідками, що випливають з його статусу [7]. Другий напрям охоплює господарську діяльність переважно у зонах гарантованого добровільного відселення та посиленого радіоекологічного контролю, яка полягає у здійсненні господарської діяльності з вироблення продукції та товарів, виконання робіт, надання послуг, але з певними обмеженнями, встановленими нормативно-правовими актами.

Загальна спрямованість господарської діяльності, характер і зміст закріплені у Законі України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему» [3].

На сьогоднішній день в Україні діє цілий ряд законодавчих актів, спрямованих на врегулювання суспільно-економічних відносин, що виникають при ліквідації наслідків радіаційного забруднення з метою поступового формування зони з екологічно безпечною системою. Зокрема, до них відносяться такі нормативно-правові акти, а саме: Закони України «Про загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему» від 15 січня 2009 року, «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему», «Про загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки» від 14 березня 2006 року, Постанови Кабінету Міністрів України: «Про проведення міжнародного конкурсу на розробку проекту перетворення об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС в екологічно безпечну систему», «Про затвердження Порядку використання у 2006 (і, відповідно, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011) році коштів, передбачених у Державному бюджеті України для підтримки у безпечному стані енергоблоків та об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС»,

«Про затвердження Тимчасового порядку підтвердження відповідності продукції іноземного походження, яка постачається в рамках проектів міжнародної технічної допомоги для зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему», «Про порядок затвердження програми робіт на об'єкті «Укриття» [10].

Здійснення та виконання заходів, у тому числі щодо забезпечення матеріальними ресурсами, юридично оформлюється контрактами (договорами), які укладаються розпорядниками бюджетних коштів з виконавцями відповідних робіт, постачальниками продукції, товарів, послуг у порядку державного замовлення. Господарсько-виробничі відносини, що виникають при цьому, регулюються Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

Особливості здійснення господарської діяльності з реалізації різних заходів і договорів зумовлюються правовим режимом зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення [4], а також тим, що зазначені зони залишаються територією високої техногенної небезпеки.

Законодавство містить безліч обмежень та заборон щодо здійснення господарської діяльності на радіоактивно забруднених територіях і не сприяє створенню економічних умов для сталого розвитку територій та підвищення добробуту людей. Одним з пріоритетних завдань Верховної Ради України та Уряду має бути підготовка нової законодавчої бази з метою створення правових механізмів стимулювання сталого розвитку постраждалих територій, адаптації виробничої діяльності та підвищення їх інвестиційної привабливості.

Верховна Рада України прийняла Загальнодержавну програму ведення сільськогосподарського виробництва на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи на 2007–2016 роки, але veto Президента завадило впровадити її в життя. Однак необхідність прийняття такої програми є нагальною, тому нині проводиться розробка Загальнодержавної програми ведення сільськогосподарського виробництва на радіоактивно забруднених територіях та її комплексна реабілітація.

Зауважимо, що чинне законодавство не передбачає будь-якої державної підтримки суб'єктам господарювання, які здійснюють свою діяльність на територіях радіоактивного забруднення. Розробляються напрями державної політики у сфері активізації господарської діяльності на забруднених територіях. Ці напрями покладені в основу нової «Загальнодержавної цільової програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2012–2016 роки», яка розробляється. Виконання Програми передбачається здійснити протягом п'яти років, з 2012 року по 2016 рік включно.

На міжнародному рівні Україна повністю виконує свої міжнародні зобов'язання згідно з Меморандумом про взаєморозуміння між Урядом України і урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС від 20 грудня 1995 року і, за підтримки світової спільноти, фінансує та реалізує на державному рівні весь комплекс робіт щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Посилено співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема, з Європейською комісією, Програмою розвитку ООН, МАГАТЕ щодо надання технічної допомоги у вирішенні питань відродження та сталого соціально-економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Одним із головних своїх завдань при реалізації Програми розвитку ООН вбачає у розповсюдженні серед населення постраждалих територій науково обгрунтованої інформації про реальний рівень радіаційного забруднення в місцях їхнього проживання [4].

У зв'язку з цим була розроблена концепція проекту «Міжнародна науково-інформаційна мережа з питань Чорнобиля (ICRIN)», який реалізується Міжнародним агентством з атомної енергії, Програмою розвитку ООН, Дитячим фондом ООН і Всесвітньою організацією охорони здоров'я, що фінансується за рахунок коштів Цільового фонду ООН з безпеки людини. В рамках проекту проводяться тренінги для працівників охорони здоров'я забруднених територій, для представників місцевих органів влади, для журналістів.

Підсумовуючи, вважаємо, що доцільно прийняти Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2012–2016 роки, де варто закріпити виконання завдань у сфері ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і зобов'язати відповідні органи їх виконати. На наш погляд, неприпустимим є той факт, що в Україні до цього часу немає чітких орієнтирів подальшої стратегії подолання наслідків аварії на ЧАЕС.

Необхідно визнати, що міжнародні організації змінюють тактику співробітництва з Україною та іншими країнами, постраждалими внаслідок Чорнобильської катастрофи. Генеральна Асамблея ООН 20 листопада 2007 року своєю Резолюцією № 62/9 проголосила третє десятиліття після Чорнобильської катастрофи (2006–2016 роки) десятиліттям реабілітації та сталого розвитку постраждалих регіонів, що передбачає зміцнення міжнародної співпраці та координації зусиль у справі повернення постраждалих громад до нормального життя.

Незважаючи на те, що радіологічна ситуація покращилася, соціально-економічний стан радіоактивно забруднених територій у багатьох районах залишається незадовільним і потребує відповідних дій. Основні зусилля необхідно зосередити на забезпеченні соціально-економічного розвитку радіоактивно забруднених регіонів шляхом благоустрою населених пунктів, їх газифікації, поліпшення водозабезпечення, медичного обслуговування, соціально-культурних, побутових і житлових умов, реалізації заходів з реконструкції та модернізації наявних на забруднених територіях господарських об'єктів з їх орієнтацією на пріоритетний розвиток галузей і виробництв для потреб населення і територій.

Необхідно також посилити інформаційне забезпечення населення, зокрема щодо публікації в загальнодержавних та регіональних друкованих засобах масової інформації карт зон радіоактивного забруднення, переліку населених пунктів, віднесених до цих зон, та даних щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення.

Вирішення цього кола завдань можливе за умови правильного визначення основних пріоритетних напрямів і заходів з реабілітації постраждалих територій з подальшою концентрацією наявних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки: Закон від 14 березня 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 34. – Ст. 290.
3. Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему: Закон України від 11 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 4. – Ст. 33.
4. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 198.
5. Чорнобильська катастрофа: дії, результати та уроки: довідка МЗС України до 23-ї річниці Чорнобильської катастрофи, квітень 2009 р. // <http://www.ukraine.be/belgi>

[um/ua/publication/content/35740.htm#top](http://www.ukraine.be/belgi/ua/publication/content/35740.htm#top).

6. Войтенко А. Б. Місцеве самоврядування як фактор регулювання соціально-економічного розвитку постраждалих районів від аварії на ЧАЕС : автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.04. – К., – 2005. – С. 20.
7. Холоша В. І. Організаційно-економічний механізм реалізації реабілітаційної політики територій радіоактивного забруднення (на прикладі Чорнобильської зони відчуження) : автореф. дис. канд. екон. наук.: спец. 08.10.01. – К., – 1998. – С. 24.
8. Кочетков Ю. В. Державний контроль у сфері захисту населення від аварії на ЧАЕС та надзвичайних ситуацій : автореф. дис. канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07. – Ірпінь, 2007. – С. 20.
9. Куценко Є. Поняття «господарсько-правовий режим використання водних ресурсів на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на ЧАЕС» // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 4. – С. 57–60.
10. Нормативно-правове регулювання у сфері ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи // Правове регулювання економіки. – 2010. – № 10. – С. 66.
11. Експерти ООН: проблема постчорнобильських територій – відсутність соціально-економічного розвитку // <http://economics.unian.net/rus/detail/85677>.

The article presents a comprehensive analysis of the legal regulation of economic relations arising in the aftermath of radioactive contamination from the Chernobyl.

В статье излагается комплексный анализ правового регулирования хозяйственных отношений, возникающих при ликвидации последствий радиационного загрязнения от ЧАЭС.

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук України здійснює

**прийом здобувачів
за спеціальностями:**

- 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право
12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право

Додаткова інформація за телефоном:
(044) 286-70-98